

فصلنامه علمی - پژوهشی سیاست‌گذاری عمومی، دوره ۵، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۸، صفحات ۱۶۳-۱۴۱

ارزیابی مؤلفه‌های اجرای سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران عرصه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی

حسین غلامی^۱

دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

حسنعلی مؤذن‌زادگان

دانشیار حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

سعید مرجانی

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

(تاریخ دریافت: ۹۸/۴/۷ - تاریخ پذیرش: ۹۸/۸/۱۱)

چکیده

چالش‌های اجرای سیاست‌های عمومی، همواره از دغدغه‌های مدیران اجرایی و سیاست‌گذاران بخش حاکمیتی به شمار می‌رود. در ایران، کنشگران اجرایی متعددی در حوزه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی فعالیت دارند که بنا به نتایج این پژوهش و واقعیت‌های موجود، از کارآمدی لازم برخوردار نیستند. پژوهش حاضر از نوع کاربردی و در سطح ملی بوده و با روش توصیفی-پیمایشی و با جامعه آماری ۳۹۴ نفر از نخبگان (نمایندگان مجلس، قضات ارشد، اعضای هیأت علمی، مدیران نهادهای اقتصادی) و مدیران و کارشناسان ۸ کنشگر اجرایی اصلی دخیل در موضوع انجام گردیده است. هدف از این تحقیق، شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر اجرای ناکارآمد سیاست‌گذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مذکور می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ۵ مؤلفه تعدد و تنوع کنشگران، ماهیت وظایف، عدم تعامل و هم‌افزایی لازم، وابستگی ساختاری و جناحی و ضعف نهادهای عالی، بیشترین تأثیر در اجرای ناکارآمد سیاست‌گذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی دارند. در پایان با توجه به نتایج تحقیق، توصیه‌های سیاستی لازم از جمله حذف کنشگران اجرایی غیرتخصصی و ناکارآمد، تشکیل کمیته تبادل اطلاعات فساد اقتصادی، قانونی شدن جایگاه نهادهای عالی سیاستگذار و... ارائه شده است.

واژگان کلیدی: ارزیابی مؤلفه‌ها، اجراپژوهی، سیاست‌گذاری جنایی، سازماندهی کنشگران اجرایی، مفاسد اقتصادی.

مقدمه

اجرای سیاست‌های عمومی، یکی از موضوعات اصلی سیاستگذاری عمومی محسوب می‌شود که در مفهوم عام به معنی اجرای قانون می‌باشد (Lester & Stewart, 2000: 104). لپسکی یکی از دانشمندان علم اجرا معتقد است مطالبات بزرگ تدوین‌شده در نهادهای تصمیم‌گیر در واشنگتن (مرجع تصویب سیاست)، در اوکلند (مرجع اجرای سیاست) نقش بر آب می‌شوند (Hill & Hupe, 2002, p.32). یکی از مباحث مهم در حوزه اجرا پژوهی در سیاستگذاری عمومی، نحوه مواجهه حاکمیت با پدیده مجرمانه است که موضوع اصلی یکی از زیرشاخه‌های آن موسوم به «سیاستگذاری جنایی» را تشکیل می‌دهد. این شاخه از سیاستگذاری عمومی و نیز علوم جنایی «در پی آن است تا با بهره‌گیری از نظریه‌های مرتبط با جرم به وضع سیاست‌هایی بپردازد که بیشترین تأثیر را بر کاهش نرخ جرم دارد.» (ملک‌محمدی، ۱۳۹۶: ۱۲۹). به نظر، یک دسته از جرائمی که پیشگیری و مقابله با آن‌ها، نیازمند قرابت سیاستگذاری عمومی و سیاست جنایی است، مفاسد اقتصادی می‌باشد. با تصویب قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد در سال ۱۳۹۰، که به نظر برخی «از مظاهر بازنگری سیاست جنایی موجود است» (ابراهیمی و صفائی آتشگاه، ۱۳۹۴: ۲۶)، در بند الف ماده ۱ آن به تعریف فساد و بیان مصادیق آن به صورت تمثیلی پرداخته شده است. سازمان شفافیت بین‌المللی (TI) فساد را «سوءاستفاده از قدرت واگذار شده برای کسب نفع شخصی» (Yahong, Zhang & Lavena, Cecilia, 2015: xiii) تعریف می‌کند. «کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد (UNCAC) تعریفی از فساد ارائه نداده و فساد را شامل دو بخش دولتی و خصوصی قرار داده است» (دادخدایی، ۱۳۹۰: ۳۰). در ایران بیش از ۱۰ کنشگر اجرایی در حوزه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی فعالیت دارند که به دلایلی از جمله فقدان سلسله مراتب واحد، عدم تخصص کافی، تأثیرپذیری از جناح‌های سیاسی و نداشتن استقلال ساختاری و وابستگی به یکی از قوای سه‌گانه، در پیشگیری، کشف و تحقیق از فساد مالی کارآمدی لازم ندارند. در خصوص ضرورت پرداختن به مسأله تحقیق بایستی گفت که لزوم پیشگیری و مقابله جدی با مفاسد اقتصادی به یکی از مطالبات اصلی مردم از کنشگران اجرایی این عرصه تبدیل گشته، و از آن جا که «افکار عمومی نقش کلیدی در ترسیم و تدوین سیاست جنایی در کشورهای مختلف ایفا می‌کند» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۷: ۸۱)، می‌طلبد که در حوزه پژوهشی به ارزیابی اجرای سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران این عرصه پرداخته شود. همچنین اهمیت مسأله پژوهش از این جهت است که با توجه به مواد ۶ و ۳۶ کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد و نیز بند ب ماده ۱۱ قانون ارتقاء سلامت نظام اداری که به نظر، با الهام از آن نگاشته شده، کشورهای عضو -از جمله ایران- بایستی در خصوص تأسیس نهادهای

جدید و یا اصلاح آنها تصمیم‌گیری کنند. اهداف اساسی این تحقیق نیز عبارت‌اند از: شناسایی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر اجرای سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران عرصهٔ مقابله با مفاسد اقتصادی، استخراج چالش‌های سیاستی موجود، ارتقاء جایگاه ایران در مبارزه با فساد از طریق ارائه پیشنهادی سیاستی لازم. مقالهٔ پیش‌رو در پی پاسخ به این دو پرسش است که: اولاً الگوی فعلی سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی تا چه اندازه کارآمد است؟ ثانیاً در صورت ناکارآمدی اجرای سیاستگذاری جنایی در سازماندهی کنونی، چه مؤلفه‌هایی در بروز ناکارآمدی آن اثرگذار بوده و میزان تأثیر هر کدام چه مقدار می‌باشد؟ در این پژوهش از رویکرد اجراپژوهی و نیز یکی از مدل‌های اصلی در سیاستگذاری عمومی یعنی «مدل نهادی» بهره گرفته می‌شود. با این توضیح که «ارتباط بین سیاستگذاری عمومی و نهادهای حکومتی بسیار نزدیک است. به طور سنتی، ره یافت نهادی توجه زیادی به ارتباط میان ساختار نهادهای حکومتی و محتوای سیاستگذاری عمومی نشان نمی‌دهد. البته ره یافت نهادی لزوماً محدود یا توصیفی نیست. می‌توانیم بررسی کنیم چه رابطه‌ای بین ترتیبات نهادی و محتوای سیاستگذاری عمومی وجود دارد» (تامس دای، ۱۳۸۷: ۴۷-۴۵)؟ هم‌سو با سؤال اخیر، در حوزه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی می‌توان پرسید که: آیا دخیل نمودن نهادهای اجرایی متعدد، تأثیر مثبتی بر پیشگیری، کشف به موقع و تحقیق تخصصی فساد اقتصادی در ایران داشته است؟ با توجه به مبانی نظری پژوهش، فرضیه‌های زیر ارائه می‌گردد: **فرضیه اول:** الگوی فعلی اجرای سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی، الگوی کارآمدی نیست. **فرضیه دوم:** پنج مؤلفه «تعدد و تنوع زیاد»، «ماهیت وظیفه»، «تعامل ضعیف»، «وابستگی ساختاری و جناحی» کنشگران اجرایی و نیز «ضعف نهادهای عالی» بیشترین تأثیر بر ناکارآمدی اجرای سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مذکور دارند. در اینجا برخی از مفاهیم کلیدی و مبنایی مورد استفاده در مقاله تبیین می‌گردد:

ارزیابی مؤلفه‌ها

چندی پس از اجرای هر سیاست جنایی، ارزیابی آن‌ها این امکان را فراهم می‌سازد تا آشکار شود که آیا سیاست‌های اتخاذ شده، با توجه به هزینه‌هایی که برای آن‌ها پرداخت شده است، ارزش آن هزینه را داشته‌اند (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۹۸: ۸۰۹). از نگاهی کلی از سه نوع ارزیابی می‌توان یاد کرد: ۱- ارزیابی روش ۲- ارزیابی تأثیرات ۳- فرا ارزیابی (ملک‌محمدی، ۱۳۹۶: ۸۶). برخی دیگر، ارزیابی سیاست را به سه دستهٔ اداری، قضایی و سیاسی تقسیم می‌کنند... ارزیابی سیاسی، قضاوت شهروندان دربارهٔ سیاست‌ها را در بر می‌گیرد (هاولت و رامش، ۱۳۸۰،

۲۸۰-۲۷۳). در این پژوهش از «ارزیابی روش» و «ارزیابی سیاسی» به صورت تلفیقی استفاده شده است.

اجرای پژوهی در سیاستگذاری عمومی و جنایی

ادبیات علمی اجرای سیاست‌های عمومی، یا به تعبیری «اجرا پژوهی»، از تنوع و تکرار زیادی برخوردار است. مطالعه اجرای سیاست‌ها تحت تاثیر دو گرایش عمده تئوریک بوده است: گرایش نظری «بالا به پایین» و گرایش «پایین به بالا». الگوی نخست بر این فرض استوار است که تصمیمات سیاستی از بالا اتخاذ و طی نظامی سلسله‌مراتبی و مدیریتی از سوی سطوح پایین‌تر دستگاه‌های اداری به اجرا در می‌آید. الگوی دوم، اما، بر نقش کارکنان رده پایین و ماهیت غیر سلسله‌مراتبی اجرای سیاست‌های عمومی تأکید دارد و بر این ادعاست که دستوراتی که از بالا صادر می‌شود می‌تواند مورد دخل و تصرف قرار گرفته و اساساً ماهیت اجرا از پایین به بالا تأثیرگذاری بیشتری دارد (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷-۱۵). البته از آن جا که مدل‌های بالا به پایین و پایین به بالا با ساختارهای اداری-سیاسی ایران همخوانی چندانی ندارد، تا حد زیادی از محوریت پژوهش خارج شده‌اند. سیاستگذاری جنایی به معنی «مجموعه شیوه‌ها و روش‌هایی که هیأت اجتماع با توسل به آن‌ها پاسخ‌های به پدیده جنایی (مجرمانه) را سازمان می‌بخشد» (دلما - مارتی، ۱۳۹۳: ۱۰۳)، که از شعبات مهم سیاستگذاری عمومی می‌باشد خود به گونه‌هایی تقسیم می‌گردد که یکی از آن‌ها سیاست جنایی اجرایی می‌باشد. سیاست قوه مجریه در زمینه کنترل جرم که ناظر بر چگونگی اجرای قوانین و رویه قضایی موجود است، سیاست جنایی اجرایی را تشکیل می‌دهد (نجفی ابرنآبادی، ۱۳۷۲: ۲۶۳).

سازماندهی

«سیاستگذاری، فرآیندی سیاسی و غامض است که تحت تأثیر بسیاری از کنشگران، عوامل و داده‌های مختلف قرار دارد» (Ministry of Health, 2016: 16). یکی از وجوه اصلی اجرای سیاست عمومی و جنایی در پیشگیری و مقابله با مفسد اقتصادی، اتخاذ سیاست‌های صحیح در مورد «سازماندهی» نهادهای دخیل در موضوع می‌باشد، نظیر تقویت سازمان‌های کارآمد، حذف نهادهای زائد و در صورت لزوم ایجاد سازمان جدید. «سازمان به مجموعه افرادی گفته می‌شود که برای نیل به اهدافی مشترک، همکاری می‌کنند» (Schermerhorn, 2012: 10). به عبارت دیگر «سازمان‌ها، موجودیت‌های اجتماعی هدفمندی می‌باشند که با محیط بیرونی در ارتباط هستند» (Daft, 2008: 11). برخی نیز ساختار را وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف سازمانی می‌دانند

(Drucker, 2012: 445). در مجموع، سازماندهی به عنوان یکی از اجزای مهم سیاستگذاری عمومی و جنایی، «فراگردی است که طی آن تصمیم‌گیری می‌شود که چگونه بخش‌های مختلف سازمان، فعالیت‌های خود را برای نیل به یک هدف مشترک [مثل پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی] هماهنگ خواهند ساخت» (پورعزت و طاهری عطار، ۱۳۹۳: ۱۱).

کنشگران اجرایی

منظور از کنشگران اجرایی، آن دسته از بازیگران عرصه سیاستگذاری جنایی هستند که فارغ از دو وجه تقنینی و قضایی (تعقیب و صدور حکم)، به ایفای نقش در پیشگیری، کشف و تحقیق مفاسد اقتصادی می‌پردازند، البته این به معنای محصور نمودن کنشگران اجرایی به نهادهای درون قوه مجریه نیست بلکه هدف اصلی از اضافه نمودن وجه اجرایی به کنشگران سیاست جنایی به محتوا و ماهیت کنش ایشان بر می‌گردد و به لحاظ سازمانی ممکن است به قوه قضائیه و یا قوه مقننه و یا نیروهای نظامی یا انتظامی منتسب باشند.

پیشینه پژوهش

همان‌طور که برخی به دانشجویان توصیه می‌کنند به حوزه‌هایی بپردازند که ادبیاتی وجود ندارد (Glaser, 1998: 73)، راجع به عنوان مقاله حاضر نیز تاکنون مستقیماً تحقیقی صورت نگرفته هرچند تحقیقاتی راجع به سایر عوامل ساختاری مؤثر بر اجرای سیاست‌های دولتی در پیشگیری و مقابله با فساد اقتصادی انجام شده، که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌گردد:

جدول شماره ۱ - پیشینه پژوهش

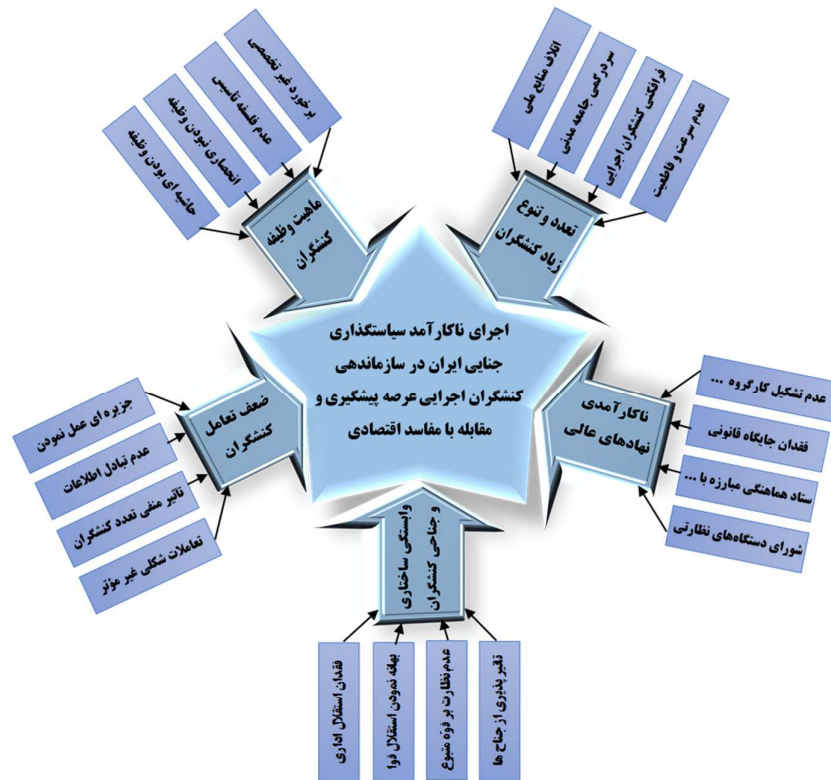
عنوان پژوهش	پژوهشگر	تاریخ	مسأله پژوهش	نتایج
اجراپژوهی؛ چالش‌های اجرای سیاستگذاری عمومی در ایران	اشتریان و همکاران	۱۳۹۶	بررسی نقش عواملی همچون تکتور سیاست‌ها، بخشی‌گرایی و ساختار اداری بر اجرای سیاست‌ها	تبیین موانع اجرای سیاست‌ها از جمله: عدم وجود ساختار اجرایی مناسب، درهم‌تنیدگی وظایف و بخشی‌گرایی دستگاه‌ها، تکتور و تعدد قوانین و مقاصد سیاستگذاران، عدم مشارکت و همکاری دستگاه‌ها
عوامل تعیین‌کننده فساد: بررسی ادبیات و شواهد جدید	سلدادیو و هان	۲۰۰۶	تبیین عوامل اصلی مؤثر در فساد اقتصادی	برخی عوامل مدیریتی و سازمانی از قبیل اختلاف در قدرت، ساختار سازمانی و عوامل نظارتی را در بروز فساد مالی مؤثر می‌دانند.

آسیب‌شناسی ساختارهای نظارتی در ایران	شریفی	۱۳۸۳	تحلیل آسیب‌های مترتب بر ساختارهای نظارتی در ایران	بین دستگاههای نظارت‌کننده و نظارت‌شونده همکاری مناسب در زمینه تبادل اطلاعات وجود ندارد.
مبارزه با فساد به سبک سنگاپور	جان کواه	۲۰۰۷	تبیین درس‌های تجربه مبارزه با فساد اقتصادی در سنگاپور برای دیگر کشورهای آسیایی	۱: سازمان ضد فساد بایستی مستقل از پلیس و نیروهای سیاسی باشد. ۲: سازمان ضد فساد بایستی فسادناپذیر باشد.
ضابطین قضایی در امور اقتصادی با تأکید بر نقش وزارت اطلاعات	ارجمندی	۱۳۹۲	بررسی صلاحیت و وظایف قانونی ضابطین در مقابله با مفاسد اقتصادی	ناکارآمدی و عدم تخصص کافی ضابطین و کنشگران دخیل در موضوع
اصلاحات ملی ضد فساد	تامسیس	۲۰۰۴	بررسی تجارب کشورهای مختلف در مقابله با فساد اقتصادی	تعدد کنشگران و تداخل مأموریت‌ها نباید به حدی زیاد باشد که فرصت‌های تحقیق و تعقیب قضایی برای کنشگران اصلی از بین برود.

مدل مفهومی پژوهش و متغیرهای آن

فساد یک پدیده پیچیده است که تقریباً هیچ وقت با یک علت توضیح داده نمی‌شود (Salifu, 2006). مطالعات و تقسیم‌بندی‌های متعددی در زمینه عوامل موثر در بروز فساد اداری - مالی انجام شده است که بعضاً با همدیگر همپوشانی داشته اما هر کدام از زاویه‌ای خاص این مسئله را بررسی نموده‌اند. این امر نیز نشان‌دهنده آن است که توافق اندکی بر سر دلایل فساد اقتصادی وجود دارد (Robinson, 2004).

در این پژوهش، محققین ابتدا عوامل مدیریتی و سازمانی تأثیرگذار در بروز فساد اقتصادی را شناسایی و گردآوری کرده سپس با ارجاع به صاحب‌نظران و نخبگان، اقدام به استخراج عوامل یا مؤلفه‌های مؤثر بر ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی عرصه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی نمودند. عوامل مذکور به پنج مؤلفه کلی که هر کدام دارای اجزاء یا عناصری می‌باشند تقسیم می‌شوند. در این راستا الگوی مفهومی پژوهش با تلفیق و بررسی مطالعات مختلف به صورت شکل شماره ۱ تهیه گردیده که مبنای آزمون‌های آماری قرار گرفته است:

شکل ۱ - مدل مفهومی و محقق ساخته پژوهش و متغیرهای آن.

روش‌شناسی پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش بر مبنای هدف و جهت‌گیری پژوهش، از نوع کاربردی و توسعه‌ای، بر مبنای استراتژی پژوهش منطبق بر روش تحقیق همبستگی از نوع پیمایشی، به لحاظ روش جمع‌آوری اطلاعات، جزو تحقیقات اکتشافی از نوع پیمایشی و بر مبنای قلمرو پژوهش از نوع تک‌مقطعی (سال ۱۳۹۷) و در سطح ملی می‌باشد. همچنین از نظر ابزارهای به کار رفته، می‌توان این تحقیق را یک پژوهش کمی به شمار آورد چرا که از ابزار پرسشنامه استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش: در پژوهش حاضر، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اساتید دانشگاهی، قضات ارشد، مدیران و کارشناسان برخی کنشگران اجرایی مذکور و صاحب‌نظران

مرتبط با موضوع رساله به عنوان جامعه آماری پژوهش در نظر گرفته شده‌اند. ضمن اینکه مطابق با سرمد و دیگران (۱۳۸۶، ص ۱۷۷) با توجه به مشخص نبودن حدود و مقدار دقیق عناصر مورد بررسی، جامعه آماری، نامحدود تلقی می‌شود.

روش نمونه‌گیری: مطابق با خورشیدی (۱۳۸۶، ص ۱۳۳) با توجه به این که نتایج این پژوهش فقط در صورت استفاده از نظر مدیران، متخصصان و کارشناسان می‌تواند از اعتبار لازم برخوردار باشد، در این پژوهش، بر مبنای روش نمونه‌گیری هدفمند^۲ اقدام شده است.

حجم نمونه آماری و روش محاسبه: در این تحقیق جهت تعیین حجم نمونه، از روش برآورد حجم نمونه کوکران استفاده شده است. با توجه به این که تعداد واقعی جامعه آماری (N) نامعلوم بوده و انحراف استاندارد جامعه (S) نیز به تبع آن نامعلوم بوده، لذا از فرمول مبتنی بر مجذور انحراف استاندارد نمونه جهت برآورد حجم نمونه آماری استفاده شده است. در این راستا با توجه به نامعلوم بودن انحراف استاندارد جامعه (S)، نیاز بود تا با گزینش تعدادی نمونه آماری نسبت به برآورد انحراف استاندارد نمونه اقدام شود. به همین جهت برای تعیین حجم نمونه، ابتدا نمونه‌ای ۴۰ نفره گزینش شد و بر اساس آزمون آلفای کرونیخ، ضمن استخراج میزان آلفا برابر با ۰/۸۴۷ که نشان دهنده پایایی و قابلیت اعتماد بالای پرسشنامه مقدماتی می‌باشد، انحراف استاندارد نمونه (σ) برابر با ۰/۳۱۴۲۳ به دست آمد. با جایگزینی میزان پیش‌برآورد انحراف استاندارد نمونه (σ) در فرمول کوکران و با فرض دقت مورد نظر محقق (E) برابر با ۰/۰۴ و سطح اطمینان ۹۵ درصد که طی آن ضریب اطمینان ($Z^{\alpha/2}$) برابر ۱/۹۶ می‌باشد در نتیجه، میزان حجم نمونه برابر با ۲۳۷ نفر به دست آمد. فرمول کوکران و مفاهیم عوامل تشکیل دهنده فرمول و نحوه محاسبات آن در زیر مشخص گردیده است:

$$n = \left[\frac{Z^{\alpha/2} \times \sigma}{\varepsilon} \right]^2 \cong \left[\frac{1.96 \times 0.31423}{0.04} \right]^2 \cong 237$$

در صورتی که محقق در حالت جامعه آماری نامحدود بخواهد قبل از در نظر گرفتن نتایج حاصل از جامعه نمونه اقدام به برآورد حجم یا تعداد نمونه نماید بایستی بر اساس فرمول دیگر کوکران که بدون انحراف معیار و با حداکثر محافظه‌کاری در تعیین تعداد محاسبه می‌شود و نتیجه آن ۳۸۴ نفر نمونه آماری می‌باشد عمل نماید. در پژوهش حاضر جهت اتقان بیشتر نتایج آن، حجم نمونه بیشتر، یعنی ۳۸۴ نفر ملاک قرار گرفته و نهایتاً با توجه به تعداد پرسشنامه‌های تأیید شده، حجم جامعه آماری این پژوهش به ۳۹۴ نفر افزایش یافت.

فرایند نمونه‌گیری: جهت انجام دقیق فرایند نمونه‌گیری، جامعه آماری پژوهش به ۲ دسته کلی «نخبگان» صاحب‌نظر در موضوع و «مدیران و کارشناسان کنشگران اجرایی» دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی تقسیم گردید و زیرمجموعه‌های هر کدام از این دو دسته کلی به شرح جدول زیر مشخص گردیدند:

جدول ۲ - وضعیت پرسشنامه‌های توزیع شده و جمع آوری شده مورد تأیید و فاقد اعتبار به تفکیک کنشگر

ردیف	جامعه آماری	نام سازمان محل خدمت	پرسشنامه های توزیع شده	پرسشنامه های جمع آوری شده	فاقد اعتبار پرسشنامه های	پرسشنامه های مورد تأیید
۱	دسته اول : مدیران و کارشناسان کنشگران	دیوان محاسبات کشور	۴۰	۳۸	۲	۳۶
۲		سازمان بازرسی کل کشور	۳۰	۲۲	۱	۲۱
۳		سازمان برنامه و بودجه کشور	۴۰	۴۰	۱	۳۹
۴		ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی نهاد ریاست جمهوری	۱۰	۹	-	۹
۵		وزارت امور اقتصادی و دارایی (ذیصواب ها)	۴۰	۳۹	۲	۳۷
۶		وزارت دادگستری به عنوان مرجع ملی کنوانسیون مبارزه با فساد	۳۰	۲۷	۱	۲۶
۷		حراست های تابعه دستگاه های اجرایی	۴۰	۳۶	۳	۳۳
۸		واحدهای بازرسی و پاسخگویی به شکایات دستگاه های اجرایی	۳۰	۲۹	۱	۲۸
۹		نمایندگان مجلس شورای اسلامی	۴۰	۳۰	-	۳۰
۱۰		اعضای هیأت علمی دانشگاه ها (دانشگاه علامه طباطبائی و...)	۶۰	۵۸	-	۵۸
۱۱		قضات ارشد دادگستری (دیوان عالی کشور، دادگاه های تجدیدنظر و...)	۵۰	۴۳	-	۴۳
۱۲		مدیران ارشد نهادهای اقتصادی	۴۰	۳۷	۳	۳۴
جمع کل پرسشنامه ها			۴۵۰	۴۰۸	۱۴	۳۹۴

لازم به ذکر است با هماهنگی صورت گرفته با مدیران دستگاه‌ها و نیز مسئولین نهادهای نظارتی داخلی نهادها نظیر حراست‌ها و نیز برگزاری جلسات و نشست‌های توجیهی متعدد با ایشان و تبیین ابعاد و فلسفه انجام چنین پژوهشی، اقدام به مراجعه حضوری در چندین نوبت به هر کدام از ۱۲ کنشگر مذکور و توزیع و تکمیل پرسشنامه و نیز مصاحبه حضوری به عمل آمد. جزئیات مربوط به تعداد پرسشنامه‌های توزیع شده، جمع آوری شده، تأیید شده و فاقد اعتبار به تفکیک سازمان‌های همکاری کننده در جدول شماره ۲ آمده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS 22 و Lisrel 8.8 انجام شده است. «در روش معادلات ساختاری نتایج از طریق ارزیابی مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری مورد سنجش قرار می‌گیرد مدل ساختاری، ساختار علی بین متغیرهای پنهان را مشخص می‌کند و مدل اندازه‌گیری روابط بین متغیرهای پنهان و متغیرهای مشاهده شده را تعریف می‌نماید» (Schumacker and Lomax, 2012: 12).

ارزیابی ابزار یا مدل اندازه‌گیری

شایان ذکر است که برای جمع‌آوری اطلاعات آماری، با توجه به این که مهم‌ترین و معمول‌ترین روش به کار برده شده در پرسشنامه‌های مربوط به فساد اقتصادی، رویکرد «فساد ادراک‌شده» است (رفیع‌پور، ۱۳۸۶ و لمبزدرف، ۱۹۹۹)، در این پژوهش نیز از پرسشنامه محقق‌ساخته با رویکرد فساد ادراک‌شده، استفاده گردید در این پرسشنامه مطابق شکل شماره ۱، مؤلفه‌های مؤثر بر اجرای ناکارآمد سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی، به پنج دسته کلی تقسیم گردیده که چکیده‌ای از گویه‌ها یا سؤالات ذیل هر مؤلفه نیز آمده است. جدول ۳، متغیرها و شماره سؤالات استفاده شده را نشان می‌دهد:

جدول ۳- متغیرها و شماره سؤالات ارزیابی مؤلفه‌های مؤثر بر سازماندهی کنشگران

عرصه مقابله با مفاسد اقتصادی

شماره سؤال‌ها	متغیر (مؤلفه)
۴-۳-۲-۱	۱- تعدد و تنوع کنشگران اجرایی
۸-۷-۶-۵	۲- ماهیت وظیفه کنشگران
۱۲-۱۱-۱۰-۹	۳- وابستگی ساختاری و جناحی
۱۶-۱۵-۱۴-۱۳	۴- ضعف تعامل و هم‌افزایی کنشگران
۲۰-۱۹-۱۸-۱۷	۵- عدم موفقیت نهادهای عالی

در خصوص ارزیابی پرسشنامه به عنوان ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش بایستی گفت که پایایی یا اعتبار پرسشنامه محقق‌ساخته در آزمون اولیه با آلفای کرونباخ ۰/۸۴۷ و روایی پرسشنامه از طریق روایی محتوا و آزمون تحلیل عاملی مورد تأیید قرار گرفت. سپس در پرسشنامه نهایی

نیز همین اقدام صورت گرفت که مطابق با جدول ۴ با روایی و پایایی بالاتری، پرسشنامه‌ها مورد تأیید قرار گرفتند:

جدول ۴ - خلاصه آزمون‌های انجام شده برای سنجش روایی و پایایی پرسشنامه

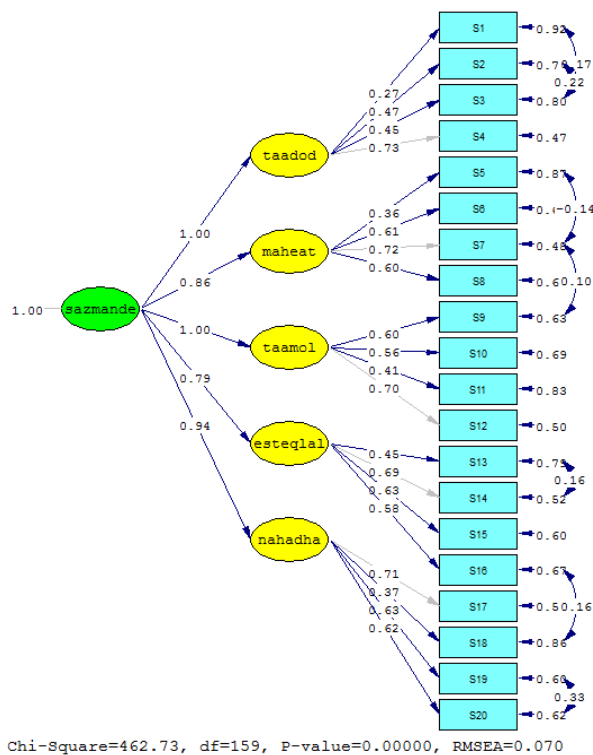
نوع آزمون	وضعیت قابل قبول	وضعیت تحلیل آماری پرسشنامه	نتیجه آزمون
نتیجه آزمون کیزر مایر (KMO)	بزرگتر از ۰,۷	۰,۸۶۱	کفایت تعداد پاسخ‌دهندگان
سطح معناداری (sig) آزمون بارتلت (BT)	کمتر از ۰,۰۵	۰,۰۰۰	مناسب بودن داده‌ها برای انجام آزمون‌های استنباطی
آزمون تحلیل عاملی: (روش برآورد مؤلفه‌های اصلی بر اساس ماتریس همبستگی و دوران واری ماکس)		۵ فاکتور (مؤلفه)	تأیید روایی پرسشنامه و شناسایی تعداد عوامل زیرمجموعه
آلفای کرونباخ	بزرگتر از ۰,۷	۰,۸۸۵	تأیید پایایی پرسشنامه

ارزیابی مدل ساختاری

برای پاسخگویی به سوالات پژوهش و نتیجه‌گیری از روشهای آماری و آزمون‌های متفاوت، از نرم‌افزار SPSS 22 و Lisrel 8.8 به نحوی که ذکر می‌شود، استفاده گردیده است. جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون χ^2 ، همچنین از آزمون تحلیل عاملی تأییدی (CFA) جهت تأیید روایی سوالات و مشخص‌سازی عوامل کلیدی هر مؤلفه و از مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) جهت برازش مدل پژوهش با داده‌های جمع‌آوری شده استفاده گردیده است.

مدل یابی و تحلیل معادلات ساختاری (ارائه مدل)

برای بررسی تأثیر هر کدام از متغیرهای پژوهش (شامل ابعاد، اجزاء و عناصر) بر روی یکدیگر بصورت همزمان، از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده می‌شود. گزارش نهایی از مدل معادلات ساختاری (SEM) مستخرج از تحقیق که توسط نرم‌افزار Lisrel 8.8 ارائه شده، در شکل ۲ آمده است:

شکل ۲ - مدل معادلات ساختاری (SEM) پژوهش در حالت استاندارد.

ضرایب مسیر متغیرها در حالت استاندارد و سطح خطای ۰/۰۵ در جدول زیر آمده است:

جدول ۵ - ضرایب مسیر در حالت استاندارد و اولویت بندی مؤلفه‌ها

مؤلفه (متغیر)	نام اختصاری	ضرایب مسیر	سطح معنی داری	اولویت مؤلفه	نتیجه
تعدد و تنوع کنشگران اجرایی	taadod	۱,۰۰	۰,۰۰	۱	بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران دخیل در مقابله با مفاسد اقتصادی مؤثر است.
ماهیت وظیفه کنشگران اجرایی	maheat	۰,۸۶	۰,۰۰	۴	بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مؤثر است

ضعف تعامل و هم‌افزایی میان کنشگران اجرایی	taamol	۱,۰۰۰	۰,۰۰۰	۲	بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مؤثر است
وابستگی ساختاری و جناحی کنشگران اجرایی	esteqlal	۰,۷۹	۰,۰۰۰	۵	بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مؤثر است
عدم موفقیت نهادهای عالی برون‌سازمانی و درون‌سازمانی	nahadha	۰,۹۴	۰,۰۰۰	۳	بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران مؤثر است

لازم به ذکر است قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل مشاهده به وسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از 0.3 باشد، رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین 0.3 تا 0.6 قابل قبول است و اگر بزرگتر از 0.6 باشد خیلی مطلوب است (کلاین، ۱۹۹۴). بارهای عاملی یا ضرایب مسیر این پژوهش، بزرگتر از 0.79 به دست آمده‌اند که این نشان دهنده وضعیت خیلی مطلوب است، در نتیجه، هر یک از ضرایب مسیر در حالت استاندارد معنی‌دار است زیرا تمامی مقادیر سطح معنی‌داری، از 0.05 کمتر هستند؛ همچنین بار عاملی متغیرها در حالت استاندارد آزمون t-value از 1.96 بیشتر بوده و ضرایب مسیر نیز از 0.6 بزرگتر هستند. بنابراین می‌توان گفت تمامی متغیرها بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی مؤثر می‌باشند.

بررسی شاخص‌های برازش مدل

زمانی که مدل دارای ویژگی‌های همانندی باشد امکان آزمون آن و ارزیابی مدل فراهم می‌شود. در رابطه با قدرت برازش و اعتبار مدل، شاخص‌های مختلفی مورد ارزیابی قرار گرفته که همان‌طور در جدول ۵ آمده، تمام شاخص‌های مورد بررسی نشان می‌دهد که مدل از برازش قوی برخوردار است:

جدول ۶ - برازش مدل

شاخص	NFI	RFI	IFI	PNFI	CFI	RMSEA
خروجی مدل پژوهش	0.94	0.92	0.96	0.78	0.96	0.07
میزان قابل قبول	> 0.9	> 0.9	> 0.9	> 0.5	> 0.9	< 0.10

در جدول فوق، بار عاملی متغیرهای پنهان با توجه به پارامترهای استاندارد تعریف شده در نرم افزار Lisrel 8.8 ترسیم گردیده است. نتایج بدست آمده از تحلیل عاملی فوق و بررسی بارگیری گویه‌ها حاکی از تأیید ساختار نظری و اصلی مدل فوق می‌باشد. در جدول ۵ خلاصه‌ای از خروجی‌های نرم‌افزار در رابطه با ضرایب هر یک از مسیرها نشان داده شده است. بنابراین ضرایب هر مسیر نشان‌دهنده میزان ارتباط هر یک از ابعاد روی متغیر پنهان می‌باشد.

نتایج آزمون فرضیه‌ها

پژوهش حاضر بر مبنای دو فرضیه طراحی گردیده است:

فرضیه اول عبارت است از این که: سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی ناکارآمد است. آمارهای ارائه شده از سوی سازمان شفافیت بین‌الملل از رتبه نامطلوب ایران در این حوزه، گواه چنین ادعایی است. به عنوان مثال در جدیدترین رتبه‌بندی CPI^۳، که توسط این سازمان در سال ۲۰۱۹ منتشر گردیده، ایران در سال ۲۰۱۸ با ۸ پله سقوط نسبت به سال قبل، رتبه ۱۳۸ را در بین ۱۸۰ کشور از منظر ادراک فساد کسب نمود که در میان کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا تنها از کشورهای جنگ‌زده سوریه (رتبه ۱۷۸)، یمن (۱۷۵)، لیبی (۱۷۱) و عراق (۱۶۹) وضعیت بهتری داشته است (Transparency International, 2019). همچنین از نتایج پژوهش میدانی حاضر استنباط می‌گردد که ساختارها و سازمان‌های کنونی کشور، در پیشگیری، کشف و تحقیق از فساد اقتصادی کارآمدی لازم را ندارند. آمار توصیفی مندرج در جدول زیر بیانگر ادراک جامعه آماری پژوهش در دو طیف نخبگان و مدیران و کارشناسان کنشگران اجرایی مرتبط از میزان کارآمدی اجرای سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی می‌باشد:

جدول ۷ - آزمون فرضیه اول (ادراک جامعه آماری از میزان اجرای کارآمد سیاستگذاری جنایی ایران)

پاسخگویان	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	جمع
فراوانی	۷۷	۵۳	۲۷	۶	۲	۱۶۵

۳ - «CPI یا شاخص درک فساد، کامل‌ترین شاخص کمی فساد در میان کشورها می‌باشد این شاخص به وسیله تیمی از محققان در دانشگاه گوتینگن (Göttingen University) به ریاست یوهان لمبزدورف (Johann Lambsdorff) تعیین می‌گردد. CPI میزان احتمال قبول رشوه، دریافت مبالغ نامشروع در پروسه خدمات عمومی، اختلاس از بودجه عمومی و ارتکاب جرائم مشابه را از سوی سیاستمداران و کارکنان دولتی را ارزیابی می‌نماید.» (Jens Chr. Andvig and Odd Helge Fjeldstad, 2001: PP. 26-27)

نخبگان (نمایندگان مجلس، قضات ارشد، هیأت علمی و...)	درصد	۴۶,۷%	۳۲,۱%	۱۶,۴%	۳,۶%	۱,۲%	۱۰۰%
مدیران و کارشناسان کنشگران اجرایی	فراوانی	۹۳	۷۸	۴۹	۶	۳	۲۲۹
	درصد	۴۰,۶%	۳۴,۱%	۲۱,۴%	۲,۶%	۱,۳%	۱۰۰%
جمع کل	فراوانی	۱۷۰	۱۳۱	۷۶	۱۲	۵	۳۹۴
	درصد	۴۳,۱%	۳۳,۲%	۱۹,۳%	۳%	۱,۳%	۱۰۰%

همان‌طور که از داده‌های مندرج در جدول ۷ استنباط می‌گردد بیش از ۷۸ درصد از جامعه آماری نخبگان و بیش از ۷۴ درصد از گروه مدیران و کارشناسان کنشگران اجرایی و بیش از ۷۶ درصد از مجموع دو گروه، میزان اجرای کارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی عرصه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی را کم و خیلی کم ارزیابی نموده‌اند. به عبارت دیگر بیش از سه چهارم جامعه آماری پژوهش، سیاستگذاری جنایی ایران در این عرصه را ناکارآمد می‌دانند. فرضیه دوم تحقیق این است که پنج مؤلفه مذکور در جدول ۸، بیشترین تأثیر بر اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی دارند. داده‌های مندرج در جدول زیر که حاصل تحلیل آماری استنباطی پژوهش است نشان‌دهنده تأیید کلیه شقوق فرضیه دوم تحقیق می‌باشد:

جدول ۸ - نتایج آزمون فرضیه دوم

نتیجه بررسی	ضریب مسیر (در حالت Standardized Solution)	آمار t (در سطح معناداری 0.05)	فرضیه
تأیید فرضیه	۱,۰۰	۱۵,۸۲	تأثیر تعدد و تنوع کنشگران بر اجرای ناکارآمد
تأیید فرضیه	۰,۸۶	۱۲,۹۷	تأثیر ماهیت وظیفه کنشگران بر اجرای ناکارآمد
تأیید فرضیه	۱,۰۰	۱۵,۰۶	تأثیر ضعف تعامل میان کنشگران بر اجرای ناکارآمد
تأیید فرضیه	۰,۷۹	۱۱,۳۷	تأثیر وابستگی ساختاری و جناحی کنشگران بر اجرای ناکارآمد
تأیید فرضیه	۰,۹۴	۱۳,۹۱	تأثیر عدم موفقیت نهادهای عالی بر اجرای ناکارآمد

یافته‌های پژوهش

از جمله غفلت‌های بزرگ در سیاستگذاری عمومی در ایران فقدان مطالعات اجراپژوهی است. گویی به این نکته مهم توجه نشده است که مقوله اجرای یک سیاست، خود یک موضوع مستقل برای مطالعه است. به همین سان به متدلوژی اجرا و ضرورت‌ها و اقتضائات اجرای

سیاست‌ها و گوناگونی اجرا در حوزه‌های مختلف نیز توجهی نشده است (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰). بنابراین واقعیت آن است که یکی از موضوعاتی که در حوزه اجرا پژوهی در خصوص آن غفلت شده است، مطالعه مؤلفه‌های مؤثر بر اجرای سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران عرصه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی می‌باشد، به همین دلیل نتایج استخراج شده از این پژوهش مطابقت کاملی با الگوها و رویکردهای سنتی و جدید اجرا پژوهی یعنی «بالا به پایین»، «پایین به بالا» و «ترکیبی» ندارد هر چند در وجوه خاصی نیز برخی مؤلفه‌های استخراج شده از پژوهش نظیر ضعف تعامل و هم‌افزایی کنشگران، ماهیت وظیفه کنشگران اجرایی و وابستگی جناحی آنها با الگوی «پایین به بالا» و مؤلفه «عدم موفقیت نهادهای عالی برون‌سازمانی» با رویکرد «بالا به پایین» در ادبیات اجرا پژوهی، انطباق نسبی و قابلیت تفسیر پیدا می‌کنند. در هر حال، نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها در این تحقیق اجرا پژوهانه حاکی از آن است که در میان مؤلفه‌های ارزیابی شده، دو مؤلفه تعدد و تنوع کنشگران اجرایی و نیز ضعف تعامل و هم‌افزایی میان کنشگران اجرایی، نسبت به سایر مؤلفه‌ها تأثیرگذاری بیشتری بر ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در این حوزه دارند و سه مؤلفه دیگر در رتبه‌های بعدی اثرگذاری هستند. در ادامه راجع به نتایج و یافته‌های پژوهش، به تفکیک مؤلفه‌های پنج‌گانه ارائه شده در مدل مفهومی تحقیق و به ترتیب شدت تأثیر، بحث می‌شود:

مؤلفه اول: تعدد و تنوع کنشگران اجرایی

با توجه به داده‌های جدول ۴، ضریب مسیر بین «تعدد و تنوع کنشگران اجرایی» و «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» معنی‌دار ارزیابی شده است. چرا که سطح معنی‌داری آن ۰.۰۰ بوده که از ۰.۰۵ کوچک‌تر می‌باشد. همچنین ضریب مسیر آن برابر با ۱.۰۰ بوده که می‌توان گفت «تعدد و تنوع کنشگران اجرایی» بر «اجرای ناکارآمد سیاست جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» بیشترین تأثیر را دارد. همچنان که مطابق برخی از تحقیقات پیشین نیز موفقیت کشورهای شاخص (نظیر سنگاپور، هنگ‌کنگ، استرالیا) در مقابله با فساد را نه ناشی از دخالت کنشگران اجرایی متعدد و متنوع، بلکه به دلیل داشتن یک سازمان واحد مستقل مقابله با فساد اقتصادی می‌دانند؛ (UNDP, 2005: 5; Hin, KohTeck, 2010: 96; Tamesis, 2004: 6). هم‌سو با نتایج مذکور، به نظر برخی نویسندگان، «ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین نتیجه تنوع مراجع پیکارگر با جرایم اقتصادی، پیچیده کردن نظام سیاست جنایی ایران و چنددستگی نمودن آن در قبال این جرایم است» (توسلی‌زاده، ۱۳۹۲: م).

مؤلفه دوم: ضعف تعامل و هم‌افزایی کنشگران

با توجه به اطلاعات جدول ۴، ضریب مسیر بین «ضعف تعامل و هم‌افزایی کنشگران اجرایی» و «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» معنی‌دار ارزیابی شده است، چرا که سطح معنی‌داری آن 0.00 بوده که از 0.05 کوچک‌تر می‌باشد. همچنین ضریب مسیر آن برابر با 1.00 است. نتیجه مذکور تا حد زیادی با نتیجه مکتسبه از تحقیق میدانی مشتریان و همکاران مطابقت دارد که طی آن ۶۰ درصد از پاسخ‌گویان میزان همکاری ذینفعان (وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، بخش خصوصی و مردم) در اجرای برنامه‌های سوم و چهارم را کم و خیلی کم، ۲۷ درصد متوسط و ۱۰ درصد زیاد دانسته‌اند (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۰). بنابراین مطابق با سایر تحقیقات صورت گرفته در این حوزه می‌توان گفت مؤلفه «ضعف تعامل و هم‌افزایی کنشگران اجرایی» پس از مؤلفه قبلی، بیشترین تأثیر را بر «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» دارد. (شریفی، ۱۳۸۳؛ عطار و خواجه نائینی، ۱۳۹۴: ۴)

مؤلفه سوم: عدم موفقیت نهادهای عالی برون‌سازمانی و درون‌سازمانی

داده‌های جدول ۴، بیانگر آن است که ضریب مسیر بین «عدم موفقیت نهادهای عالی برون‌سازمانی و درون‌سازمانی» و «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» معنی‌دار می‌باشد، چرا که سطح معنی‌داری آن 0.00 بوده که از 0.05 کوچک‌تر است. همچنین ضریب مسیر آن برابر با 0.94 می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت با توجه به نتایج آماری حاصله از این پژوهش، مؤلفه «عدم موفقیت نهادهای عالی» از حیث تأثیرگذاری بر «اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» دارای رتبه سوم در بین مؤلفه‌های مورد بررسی می‌باشد. تحلیل‌های مطرح شده در برخی از تحقیقات پیشین نیز با نتیجه آماری حاصل از این پژوهش هم‌راستا می‌باشد چنان که در پژوهش عطار و خواجه نائینی آمده است: که گاه اساساً نهادی که باید مسئولیت اصلی هماهنگی سیاستی در جهت دستیابی به یک مرجعیت واحد را در یک حوزه سیاستی معین بر عهده داشته باشد، وجود خارجی ندارد و با حضور آن به اندازه‌ای کم‌رنگ و ضعیف است که به راحتی می‌توان آن را نادیده گرفت (عطار و خواجه نائینی، ۱۳۹۴: ۱۶) نمونه چنین نهادهایی که موضوع سؤالات تحقیق پیش‌رو بوده عبارتند از: کارگروه ارتقاء سلامت نظام اداری که بنا به آیین‌نامه پیشگیری و مقابله نظام‌مند و پایدار با مفاسد اقتصادی در قوه مجریه، بایستی در همه دستگاه‌های اجرایی تشکیل می‌شد که

طبق نتیجه این تحقیق، در اغلب سازمان‌های دولتی تشکیل نشده و یا به فرض تشکیل، نمود بسیار کم‌رنگ و ضعیفی دارد. همچنین می‌توان به ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی اشاره کرد که حتی جلسات دوره‌ای آن نیز با فواصل زمانی زیاد و نامنظم تشکیل می‌شود.

مؤلفه چهارم: ماهیت و وظیفه کنشگران

اطلاعات مندرج در جدول ۴، نشان می‌دهد که ضریب مسیر بین «ماهیت و وظیفه کنشگران» و «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» معنی‌دار می‌باشد. چرا که سطح معنی‌داری آن 0.00 بوده که از 0.05 کوچک‌تر است و ضریب مسیر آن برابر با 0.86 می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت مؤلفه «ماهیت و وظیفه کنشگران» و برخورد غیر تخصصی کنشگران اجرایی دخیل در موضوع، دارای رتبه چهارم تأثیرگذاری بر «ناکارآمدی اجرای سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» می‌باشد. هم‌سو با نتیجه این پژوهش، نتایج حاصل از تحقیقات دیگر نیز مؤید این است که یکی از عوامل اصلی ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی، عدم تخصص کافی مدیران و کارشناسان کنشگران دخیل در این موضوع می‌باشد (ارجمندی، ۱۳۹۲؛ خدائیان چگنی، ۱۳۹۱: ۴۰-۳۹). همچنین در پژوهش اشتریان و همکاران، به نظر ۶۴ درصد از پاسخ‌دهندگان درهم‌تندگی وظایف دستگاه‌های اجرایی مانع مهمی در برابر اجرای مناسب برنامه‌هاست. (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۹)

مؤلفه پنجم: وابستگی ساختاری و جناحی

ساختارهای تشکیلاتی ابزارهای مهمی برای اجرای سیاست‌های عمومی هستند و سازماندهی و باز تعریف نقش‌های آنها و اصلاح مستمر آن از لوازم اجرا محسوب می‌شود (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۹). همچنین در طی دهه‌های گذشته، سیاست و سیاستگذاری در ایران [تا حد زیادی] تابعی از نزاع‌های جناحی بوده است (عطار و خواجه نائینی، ۱۳۹۴: ۶). با توجه به خروجی آماری مندرج در جدول ۴، این مؤلفه نسبت به چهار مؤلفه قبلی، حائز آخرین رتبه تأثیرگذاری بر «ناکارآمدی سیاستگذاری ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی عرصه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» می‌باشد. با این توضیح که ضریب مسیر بین «وابستگی ساختاری و جناحی» و «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران...» معنی‌دار است. چرا که سطح معنی‌داری آن 0.00 بوده که از 0.05 کوچک‌تر می‌باشد. همچنین ضریب مسیر آن برابر با 0.79

می‌باشد. بنابراین تحلیل آماری این پژوهش مطابق با نتیجه تحقیقات دیگر Seldadyo, H. Haan, (2006: 20-23؛ J., 2006: P.P 36-42) نشان می‌دهد که مؤلفه «وابستگی ساختاری و جناحی» در «ناکارآمدی سیاستگذاری جنایی ایران در سازماندهی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی» مؤثر می‌باشد. همچنین هم‌سو با نتیجه پژوهش حاضر، در پژوهش میدانی صورت گرفته توسط دکتر اشتریان و همکاران، ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان ساختار اجرایی نامناسب اداری را مانع مهمی در برابر اجرای موفق برنامه‌های توسعه می‌دانند (اشتریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۲).

توصیه‌های سیاستی

نتایج این پژوهش که حاصل ادراک نخبگان (نمایندگان مجلس، قضات ارشد دیوانعالی کشور و دادگاه‌های تجدیدنظر، اعضای هیأت علمی دانشگاه، مدیران ارشد نهادهای اقتصادی) و نیز مدیران و کارشناسان هشت کنشگر اجرایی دخیل در موضوع (از جمله دیوان محاسبات، سازمان بازرسی، وزارت اقتصاد، وزارت دادگستری، ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی، حراست‌ها و ...) می‌باشد بیانگر آن است که سازماندهی فعلی کنشگران اجرایی دخیل در پیشگیری و مقابله (کشف و تحقیق) با مفاسد اقتصادی در ایران دارای چالش‌های جدی و اثرگذاری در سیاستگذاری جنایی کشور در این عرصه می‌باشد. در جدول ۹، چالش‌های سیاستی موجود و توصیه‌های سیاستی مربوط به هر کدام از مؤلفه‌های پنج‌گانه اجرای ناکارآمد سیاستگذاری جنایی ایران در موضوع پژوهش ارائه می‌گردد:

جدول ۹ - چالش‌ها و توصیه‌های سیاستی مربوط به هر مؤلفه

مؤلفه	چالش‌های سیاستی موجود	توصیه‌های سیاستی
تعدد و تنوع کنشگران اجرایی	- موازی‌کاری و اتلاف منابع ملی به علت وجود نهادهای متعدد و متنوع نظامی، انتظامی، امنیتی و اداری دخیل در مبارزه با مفاسد اقتصادی - سردرگمی جامعه مدنی (سازمان‌های مردم‌نهاد، عموم مردم و...) در گزارش مفاسد اقتصادی به علت تعدد نهادهای اجرایی دخیل در موضوع. - فراقکتی و سلب مسئولیت نهادهای متولی از خود به ویژه در پرونده‌های خاص (مثلاً صاحبان قدرت) به دلیل وجود نهادهای متعدد دخیل در موضوع.	- جلوگیری از هدر رفتن بودجه عمومی از طریق حذف کنشگران اجرایی زائد، غیرتخصصی و ناکارآمد - ایجاد یک سامانه مخابراتی برای گزارش‌دهی اختصاصی مردم در زمینه اعلام وقوع مفاسد اقتصادی - مشخص شدن دقیق نهاد یا نهادهای اصلی متولی کشف و مقابله با مفاسد اقتصادی برای مردم - بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO). «تصمیم‌گیران سیاست جنایی باید با رویکردی نظام‌مند نسبت به مشارکت تأثیرگذار نهادهای جامعه‌ی در زمینه پیشگیری از جرم‌های

اقتصادی، سیاستگذاری نمایند» (نیازپور، ۱۳۹۷: ۴۸۳).	- عدم سرعت و قاطعیت در مقابله با مفاسد اقتصادی با وجود دخالت کنشگران اجرایی متعدد و متنوع	
- ارتقاء هم‌گرایی و هم‌افزایی کنشگران اجرایی از طریق حذف کنشگران فرعی و زائد. - تشکیل کمیته تبادل اطلاعات فساد اقتصادی متشکل از مدیران ارشد کنشگران اجرایی دخیل در موضوع.	- فقدان هم‌افزایی لازم به دلیل جزیره‌ای عمل نمودن کنشگران اجرایی مربوطه. به علاوه «تجربه سازمان‌های دولتی در سال‌های اخیر بیشتر نمایانگر بی‌انسجامی یا تقابل این سازمان‌هاست تا تعامل آنها.» (وحید، ۱۳۸۴: ۳۲۳) - عدم تبادل اطلاعات مشترک از سوی مدیران کنشگران اجرایی در پرونده فساد اقتصادی واحد	ضعف تعامل و هم‌افزایی
- الزام مدیران ارشد دستگاه‌های اجرایی کشور به تشکیل کارگروه ارتقای سلامت نظام اداری موضوع بند ب ماده ۱ آیین‌نامه پیشگیری و مقابله نظام‌مند و پایدار با مفاسد اقتصادی در قوه مجریه - قانونی شدن جایگاه نهادهای عالی جهت تقویت ضمانت اجرای تصمیمات آنها برای کنشگران تابعه. به عنوان مثال «تصویب قانونی با هدف بازنگری نسبت به ساختار اداری این نهاد [ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی] و هم‌چنین وظایف و اهداف آن می‌تواند راهگشا باشد» (نیازپور، ۱۳۹۸: ۵۲۳).	- عدم موفقیت ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی و شورای دستگاه‌های نظارتی در سازماندهی و هم‌افزایی نهادهای اجرایی مرتبط با موضوع. - عدم تشکیل کارگروه ارتقاء سلامت نظام اداری به منظور پیشگیری و مقابله با فساد در اغلب نهادها - فقدان جایگاه دقیق قانونی و ضمانت اجرای قانونی (کیفری و...) و به تبع آن غیرالزام‌آور بودن تصمیمات نهادهای عالی کنونی نظیر ستاد هماهنگی مبارزه با مفاسد اقتصادی برای اعضاء	عدم موفقیت نهادهای عالی
- حذف دخالت نهادهای غیرتخصصی از جمله نیروی انتظامی، وزارت اطلاعات، سپاه پاسداران در مقابله مستقیم با فساد اقتصادی. به موجب قانون، این نهادها و نیز سایر کنشگران عام مقابله با فساد نظیر سازمان بازرسی و دیوان محاسبات مکلف شوند که هر گونه اطلاعات مکتسبه از کشف فساد اقتصادی را جهت تکمیل ادله با قید فوریت به سازمان مستقل فراقوه‌ای ارسال نمایند. - ایجاد یک واحد ویژه جهت ارائه آموزش‌های عمومی و تخصصی در زمینه مقابله با فساد اقتصادی. البته «در قانون ارتقای سلامت نظام اداری، سازمان‌ها و وزارتخانه‌ها موظفند که در راستای اجرای برنامه‌های آموزش عمومی [در مقابله با فساد] اقدامات لازم را به عمل آورند (ماده ۳۱)» (نظری‌نژاد و اسفندیاری‌فر، ۱۳۹۵: ۲۱۳)، که به نظر، این ماده تاکنون متروک مانده و نیازمند احیاء است.	- پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی، وظیفه ذاتی و تخصصی (فلسفه تأسیس) اغلب قریب به اتفاق نهادهای اجرایی فعلی مرتبط با آن در ایران نمی‌باشد. - مأموریت پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی وظیفه یگانه محوله به کنشگران اجرایی کنونی نمی‌باشد. - حاشیه‌ای و ثانویه بودن وظیفه پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی در میان اغلب کنشگران اجرایی - مقابله غالباً غیرتخصصی، نمایشی، هیجانی و کوتاه‌مدت با مفاسد اقتصادی، به جای مبارزه هدفمند و مستمر	ماهیت وظیفه کنشگران اجرایی

- تأسیس یک سازمان مستقل فراقوه‌ای زیر نظر مقام اول اجرایی کشور (مقام رهبری). از یک سو، در تعداد زیادی از کشورهای موفق در مقابله با فساد از جمله سنگاپور، استرالیا، هنگ‌کنگ و ...، سازمان مبارزه با فساد اقتصادی زیر نظر عالی‌ترین مقام سیاسی و اجرایی اداره می‌شود. از سوی دیگر، اتخاذ چنین سیاستی با ملاحظات بومی و ملی ایران تعارضی ندارد. - در راستای عدم تحمیل بار مالی بر کشور در نتیجه تشکیل سازمان مستقل فراقوه‌ای، لازم است ضمن حذف ساختارها و معاونت‌های مربوطه در کنشگران زائد، با الزام قانونی، بودجه و نیروی انسانی مورد نیاز این سازمان از نهادهای مذکور تأمین شود. - مدیر واحد بازرسی و رسیدگی به شکایات در کلیه دستگاه‌های اجرایی، به پیشنهاد رئیس سازمان مستقل فراقوه‌ای منصوب و مکلف به گزارش دهی به سازمان مذکور گردد.	- وابستگی ساختاری اغلب کنشگران اجرایی موجود به یکی از قوای سه‌گانه، و عدم شکل‌گیری تعامل و هم‌افزایی لازم میان ایشان به بهانه رعایت اصل استقلال قوا، «سکوت قانون اساسی در این زمینه، باعث ابهام در نوع همکاری میان نهادها برای استقرار یک نظام سیاستگذاری منسجم و هماهنگ شده است» (عطار و خواجه نائینی، ۱۳۹۴: ۴). - نداشتن استقلال کافی و وابستگی اداری مسئولین کنشگران درون‌سازمانی در قوه مجریه نظیر حراست‌ها و واحدهای بازرسی به مدیران دستگاه‌های متبوع - تأثیرپذیری وظیفه‌پیشگیری و مقابله با مفاسد اقتصادی از وابستگی کنشگران اجرایی دخیل در این حوزه به جناح‌ها و جریان‌های سیاسی. «سیاست‌گذاری در ایران زیر سایه اختلاف‌های جناحی و گرایش‌های سیاسی است... گروه‌ها و جناح‌های سیاسی معمولاً آوار مسایل و مشکلات را بر سر جناح‌های رقیب تخریب می‌کنند» (اشتریان، ۱۳۹۱: ۲۵۴).

وابستگی ساختاری و جناحی کنشگران اجرایی

منابع

- ۱- ابراهیمی، شهرام و صفائی آتشگاه، حامد (۱۳۹۴)، رویکرد قانون‌گذار به پیشگیری از جرم در قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال ششم، شماره دوم.
- ۲- ارجمندی، سعیده (۱۳۹۲)، ضابطین قضایی در امور اقتصادی با تأکید بر نقش وزارت اطلاعات (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده حقوق و الهیات، دانشگاه شهید باهنر، کرمان.
- ۳- اشتریان و همکاران (۱۳۹۶)، اجراپژوهی؛ چالش‌های اجرای سیاستگذاری عمومی در ایران، تهران: انتشارات سیاست‌گذار.
- ۴- اشتریان، کیومرث (۱۳۹۱)، مقدمه‌ای بر روش سیاستگذاری فرهنگی، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- ۵- پورعزت، علی اصغر و طاهری عطار، غزاله (۱۳۹۳)، سازماندهی و طراحی ساختار، تهران: انتشارات سمت، چاپ دوم.
- ۶- تامس دای، مدل‌های تحلیل سیاستگذاری عمومی (۱۳۸۷)، ترجمه سویل ماکویی، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال یازدهم، شماره اول.
- ۷- توسلی‌زاده، توران (۱۳۹۲)، پیشگیری از جرایم اقتصادی، تهران: انتشارات جنگل: جاودانه، چاپ اول.
- ۸- خدائیان چگنی، ذبیح‌الله (۱۳۹۱)، بررسی تطبیقی نهادهای نظام عدالت کیفری فرانسه و ایران در مقابله با جرایم اقتصادی، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره چهارم، شماره دوم.
- ۹- خورشیدی، عباس؛ قریشی، حمیدرضا (۱۳۸۶)، راهنمای تدوین رساله و پایان‌نامه تحصیلی، تهران: انتشارات یسپرون، چاپ دوم.
- ۱۰- دادخدایی، لیلا (۱۳۹۰)، فساد مالی-اداری و سیاست جنایی مقابله با آن (با تکیه بر کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد)، تهران: نشر میزان، چاپ اول.

- ۱۱- دلماش - مارتی، می‌ری (۱۳۹۳)، نظام‌های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: نشر میزان، چاپ دوم.
- ۱۲- رفیع پور، فرامرز (۱۳۸۶)، سرطان اجتماعی فساد، تهران، انتشارات شرکت سهامی انتشار، چاپ اول.
- ۱۳- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه (۱۳۸۶)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران، انتشارات نیل، چاپ چهاردهم، پاییز.
- ۱۴- شریفی، اصغر (۱۳۸۳)، آسیب‌شناسی ساختارهای نظارتی در ایران و ارائه چهارچوبی برای نظارت کارآمد، تهران: انتشارات سازمان بازرسی کل کشور.
- ۱۵- عطار، سعید و خواجه نائینی، علی (۱۳۹۴)، بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر ناکارآمدی نظام سیاستگذاری در ایران، فصلنامه سیاستگذاری عمومی، دوره ۱، شماره ۱.
- ۱۶- ۱۶-کلاین پل (۱۳۸۰)، راهنمای آسان تحلیل عاملی، ترجمه صدرالسادات، سیدجلال و مینایی، اصغر، تهران: سمت، چاپ اول.
- ۱۷- ملک‌محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۶)، مبانی و اصول سیاستگذاری عمومی، تهران: سمت، چاپ سوم.
- ۱۸- نجفی ابرندآبادی (زیرنظر)، علی حسین (۱۳۹۸)، دایره‌المعارف علوم جنایی، کتاب چهارم، مقاله درآمدی بر ارزیابی سیاست جنایی، نویسندگان: نوبهار، رحیم و تقی‌زاده، مریم‌السادات، تهران: نشر میزان، چاپ اول.
- ۱۹- نجفی ابرندآبادی (زیرنظر)، علی حسین (۱۳۹۷)، دایره‌المعارف علوم جنایی، کتاب سوم، نشست هفتاد و هشتم با موضوع: سیاست جنایی و افکار عمومی، پاک‌نهاد، امیر، تهران: نشر میزان، چاپ اول.
- ۲۰- نجفی ابرندآبادی (۱۳۷۲)، علی حسین، سیاست جنایی، مجله تحقیقات حقوقی، انتشارات دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۱۱-۱۲.
- ۲۱- نظری‌نژاد، محمدرضا و اسفندیاری‌فر، خشایار (۱۳۹۵)، بررسی تطبیقی کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با فساد مالی و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال هفتم، شماره اول.
- ۲۲- نیازپور (به کوشش)، امیرحسین (۱۳۹۸)، دانشنامه علوم جنایی، مقاله ستاد مبارزه با مفاسد اقتصادی، نویسندگان: افتخار جهرمی، گودرز و کبریتی، کیمیا، تهران: نشر میزان، چاپ دوم.
- ۲۳- نیازپور (به کوشش)، امیرحسین (۱۳۹۷)، سیاست جنایی در برابر بزهکاری اقتصادی، مقاله رویکرد سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران به «پیشگیری از بزهکاری اقتصادی»، نویسنده: نیازپور، امیرحسین، تهران: نشر میزان، چاپ اول.
- ۲۴- وحید، مجید (۱۳۹۵)، سیاستگذاری عمومی، تهران: نشر میزان، چاپ سوم.
- ۲۵- وحید، مجید (۱۳۸۴)، نگاهی به مشکل سیاستگذاری عمومی در ایران در قالب جامعه‌شناسی سازمان‌ها و با بهره‌گیری از مفهوم مرجعیت، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۶۹.
- ۲۶- هاوالت، مایکل و رامش، ام (۱۳۸۰)، مطالعه خط مشی عمومی، ترجمه عباس منوریان و ابراهیم گلشن، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.

27- Daft, Richard, L. (2008). Organization Theory and Design, 10th edition, South-western Cengage Learning.

28- Drucker, Peter (2012). Management. Taylor & Francis.

29- Glaser, B. G. (1998) Doing Grounded Theory: Issues and Discussions, Sociology Press, Mill Valley, California

30- Hill, M.; Hupe, P. (2002). Implementing Public Policy: Governance in Theory and in Practice. London, Thousand Oaks, and New Delhi.

31- Jens Chr. Andvig and Odd-Helge Fjeldstad (2001), Corruption (A Review of Cotemporary Research), Chr. Michelsen Institute.

- 32- Jon S.T. Quah (2007), *Combating Corruption Singapore-Style: Lessons for Other Asian Countries*, Maryland Series in contemporary Asian Studies, Inc., School of Law University of Maryland, Baltimore, Maryland, U.S.A.
- 33- Kuhlmann, T.M. & Rabl, T. (2008), "Understanding Corruption in Organizations– Development and Empirical Assessment of an Action Model", *Journal of Business Ethics*, Vol. 82, PP. 477–495 Springer.
- 34- Lambsdorff, G.J. (1999), "Corruption in Empirical Research – A Review", working paper, Transparency International, Gottingen.
- 35- Lester, J. and Stewart, J. (2000). *Public policy: An evolutionary approach*, Wadsworth Thomson Learning (Australia and United States).
- 36- Robinson, M. (2004), "Corruption and Development", an Introduction, Routledge, London.
- 37- Salifu, A. (2006), "Can Corruption and Economic Crime be Controlled in Developing Economies – and If So, Is The Cost Worth It?", Department of Development Studies, University of Cambridge, Cambridge, UK, Development Bank, 12 March 2006, www.emeraldinsight.com/13685201
- 38- Schermerhorn, John R. (2012). *Management*, Wiley.
- 39- Schumacker, R. E. and R. G. Lomax (2012). *A beginner's guide to structural equation modeling*, Routledge.
- 40- Seldadyo, H. Haan, J. (2006), *The Determinants of Corruption: A Literature Survey And New Evidence*, Paper Prepared For The 2006 EPCS Conference, Turku, Finland, P: 20-23, April.
- 41- Tamesis, P. (2004): *National Anti-Corruption Reforms: Overcoming the Challenge to Delivery, Lessons from Countries Around the Globe*.
- 42- Transparency International (2019), *Corruption Perceptions Index 2018*, retrieved from:
- 43- https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2018
- 44- UNDP (2005), *Institutional Arrangements to Combat Corruption; a Comparative Study United Nations Development Program (UNDP), Democratic Governance Practice Team, Thailand, Bangkok, Design and Layout: Keen Publishing Co., Ltd.*
- 45- Yahong, Zhang & Lavena, Cecilia (2015), *Government anti-corruption strategies: a cross-cultural perspective*, New York, 1 edition, published by Taylor & Francis Group (CRC Press).